

*Бондар А. С.,  
студентка*

*Херсонського національного технічного університету*

*Кудрявцева Н. С.,*

*доктор філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу  
Херсонського національного технічного університету*

## КУЛЬТУРНА ВАРІАТИВНІСТЬ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ АНОТАЦІЙ ДО НАУКОВИХ СТАТЕЙ)

**Анотація.** У статті розглядається питання написання анотації українською й англійською мовами, їх відмінності та структурні особливості. Анотація виконує функцію впливу на читача, що пояснюється намаганням автора максимально наблизити анотацію до комунікативної ситуації. З погляду функціональних характеристик анотації поділяються на інформативні й індикативні. Інформативні анотації охоплюють основні результати дослідження та різні специфічні параметри, а індикативні анотації указують на тему повідомлення у формі короткого опису, вони додаються до великих за обсягом теоретичних праць. Розкрито значення поняття наукового дискурсу та роль анотації в ньому. Знайдено дефініції поняття анотації в англійських та українських словниках. Установлено, що різні наукові журнали мають власні вимоги до написання анотацій. Охарактеризовано функціональні характеристики анотацій. З'ясовано, що під час перекладу українських анотацій англійською мовою труднощі зумовлені різними відмінностями щодо їх написання. Зроблено висновок, що українські анотації мають описовий характер і, на відміну від англійських, не можуть існувати за межами статті. Під час перекладу англійської анотації варто зберігати структуру англійської мови та відтворювати анотацію відповідно до англійських авторів з відповідними кліше. Особливістю англійських статей є використання активних конструкцій, де в ролі підмета виступають особові займенники й іменники. В українських анотаціях переважає використання пасивних конструкцій. Визначено, що використання активних конструкцій є більш зрозумілим для реципієнта. Під час дослідження українських анотацій англійською мовою виявлено помилки, де автори відтворюють текст англійською дослівно, порушуючи норми англійської мови, що переобтяжує текст надлишковим синтаксичними конструкціями, і не передаючи інформацію ширшому колу дослідників. Також виявлено особливості використання термінології в текстах наукових статей, які під час дослівного перекладу втрачають своє семантичне наповнення.

**Ключові слова:** анотація, дискурс, науковий дискурс, переклад, українська мова, англійська мова.

**Постановка проблеми.** Унаслідок глобалізації чисельність опублікованих результатів наукових досліджень не зменшується. Поява великої кількості наукових публікацій пов'язана з відкриттями, автори яких хочуть донести їх до широкого кола дослідників і разом із цим забезпечити можливість професій-

ного зростання й розвитку. Звідси зростає інтерес до анотації, яка є невід'ємною частиною наукової статті, оскільки анотація дає змогу оперативно ознайомитися зі змістом великої кількості досліджень і визначити їх значимість.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У сучасній лінгвістиці дослідженню питання анотації присвячено достатню кількість робіт. Зазначимо, що анотацію прийнято розглядати як вторинний жанр наукового дискурсу [7]. У свою чергу, науковий дискурс – це науковий текст як результат соціальної дії, фокус дії мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних чинників. Це мовленнєвий акт між науковцями, складниками якого є «знання, істина та дослідження» [7].

У науковому дискурсі роль анотації хоча є значною, дослідники доволі часто нею нехтують, не приділяючи їй достатньої уваги. У свою чергу, О.В. Єрченко зазначає, що анотація має розглядатися як окрема текстова одиниця з власними прагматичними функціями [2].

Звернувшись до довідкової літератури, варто зазначити, що словники надають лише її загальне значення, не деталізуючи її функціональних особливостей. Так, Словник української мови надає таке визначення анотації: «... коротка бібліографічна довідка, характеристика змісту книги, статті і т. ін.» [4, с. 48]. Схожі визначення містить й інша довідкова література. Наприклад, у словнику «Cambridge Dictionary» зазначено таке: «... abstract is a short form of a speech, article, book, etc., giving only the most important facts or ideas» [11]. У словнику А.С. Горнбі «Dictionary of Current English» варто звернути увагу на терміни, що використовуються під час написання наукових робіт, але мають інші назви, близькі за значенням до анотації, тобто набувають значення короткого опису основної ідеї: «Annotation – note or comment» [12, с. 34]; «Summary – brief account giving the chief points» [12, с. 1010]. Іноді можна зустріти термін «resume» в наукових роботах. У Словнику української мови резюме – це «короткий виклад суті доповіді, статті і т. ін.; короткий висновок із сказаного, написаного або прочитаного» [4]. Водночас у сучасній англійській мові термін «resume» все частіше використовується в значенні «a short written description of your education and your previous jobs, that you send to an employer when you are looking for a new job» [14, с. 1231]. Варто зазначити, що, на відміну від англійської, в українській мові термін «резюме» може вживатися як синонім до терміна «анотація».

Ці визначення дають тільки загальне уявлення про анотацію як одиницю, єдина функція якої полягає в стислому й узагальненому представленні наукової роботи.

Під час перекладу анотацій з української англійською мовою труднощі зумовлені різницею до вимог щодо їх написання. Як правило, наявність анотацій у наукових роботах є обов'язковою вимогою, яка встановлює досить жорсткі рамки щодо їх розміру. Так, вважається, що анотація повинна становити 5% від обсягу тексту наукової роботи. Зазвичай анотації розташовані на початку роботи, відразу ж після заголовка, або наприкінці після списку літератури [3].

Дослідження Т.В. Яхонтової мають значний вплив під час розгляду анотацій з погляду їх типологізації за їх функціональними, текстуальними та лінгвістичними характеристиками. Дослідниця визначає анотацію як: 1) короткий опис наукової роботи, що зазвичай розміщується на початку роботи; 2) короткий виклад наукової роботи для конференції.

Т.В. Яхонтова надає структурно-композиційну та функціональну характеристики різним типам анотацій, поділяючи їх на тези доповіді та анотації [10, с. 209]. У роботі дослідниця зазначає структурні характеристики тез доповідей, де існує визначений типовий їх обсяг (200–300 слів), однак іноді вимоги щодо обсягу передбачають скорочення – у середньому на 50 слів [17, с. 136].

Анотація також виконує функцію впливу на читача, що пояснюється намаганням автора максимально наблизити анотацію до комунікативної ситуації. З погляду функціональних характеристик Т.В. Яхонтова поділяє анотації на інформативні та індикативні. Інформативні анотації охоплюють основні результати дослідження й різні специфічні параметри, зокрема виміри та кількісні показники, які, як правило, супроводжують повідомлення про певне дослідження. Індикативні анотації указують на тему повідомлення у формі короткого опису, вони додаються до великих за обсягом теоретичних праць [17, с. 131].

**Мета статті** полягає в установленні особливості перекладу україномовних анотацій англійською мовою до наукових статей, що досягається через вирішення таких завдань:

- 1) надати визначення поняття «анотація» та з'ясувати її функції;
- 2) дослідити структурні особливості анотацій, написаних українською та англійською мовами;
- 3) визначити відмінності англійської та україномовної анотацій;
- 4) проаналізувати переклад україномовних анотацій англійською мовою.

**Виклад основного матеріалу.** Матеріалом дослідження слугували україномовний журнал «Socio-Economic Problems and the State» [15] та англійський журнал «Journal of English for Academic Purposes» [13]. Досліджуючи матеріал, варто зазначити, що розбіжності в стилях письма і зразках організації тексту мають культурно-специфічні відмінності, що походять від широкого спектра можливих впливів, наприклад, від існування соціально-історичних і соціально-політичних чинників до внутрішньомовних особливостей, які, як передбачається, взаємодіють і залишають свій загальний відбиток на текстах, створених у рамках різних лінгвокультур.

Також відмінності можуть виникати залежно від вимог наукових журналів, у яких публікуються дослідження. У різних наукових журналах різні вимоги до обсягу анотацій. Так,

в україномовному науковому журналі «Socio-Economic Problems and the State» [15] обсяг анотації повинен становити від 100 до 250 слів, в англійському журналі «Journal of English for Academic Purposes» [13] максимальний обсяг становить 200 слів, а згідно з вимогами МОН України, анотація має бути розширеною обсягом 500–1000 друкованих знаків [1]. Розглянемо деякі особливості написання анотацій українською мовою й, відповідно, проаналізуємо їх переклад англійською мовою.

Анотації в українських статтях здебільшого мають описовий характер. Так, у науковому журналі «Socio-Economic Problems and the State» [15] є такі критерії щодо структури та змісту анотації: інформативність і змістовність, оригінальність, чіткість, логічність і зв'язність викладу та компактність [15]. В англійському журналі «Journal of English for Academic Purposes» [13] обов'язковою є наявність короткого викладу, близько 200 слів, із зазначенням мети дослідження, основних результатів дослідження й висновків. В англійському журналі анотація часто читається окремо від статті, тому повинна мати можливість існувати окремо [13]. Деякі українські наукові видання (наприклад, «Socio-Economic Problems and the State» [15]) зазначають, що анотація повинна бути перекладена якісно англійською мовою [15].

Надалі ми пропонуємо розглянути декілька обраних нами статей із різних наукових журналів, у яких відтворено україномовні анотації англійською мовою. Нерідко анотації починаються зі слів «Стаття присвячена ...», автори дослівно перекладають кліше: «The article deals with...». Але семантична наповненість цієї лексики «deal» є не дуже вдалою для наукової статті. Бажано починати анотацію англійською так, як це роблять англійські автори: «This paper presents ...; This study estimates ...; This article analyzes ...» [5].

Наступне, на що варто звернути в увагу, – це те, що в українських статтях переважає використання пасивних конструкцій, тоді як у статтях, написаних англійською мовою, навпаки, розповсюджено використання активного стану, де в ролі підмета використовуються іменники *paper*, *article*, *study* та займенники *I*, *We*. Порівняємо:

<i>Стаття присвячена проблемі психолого-педагогічної готовності науково-педагогічних працівників вищів до дистанційного навчання в умовах післядипломної освіти. Розглянуто проблеми й перспективи функціонування технології дистанційного навчання [6].</i>	<i>This study investigates the hitherto understudied area of the use of phrasal verbs (PVs) in expert academic writing in the discipline of Linguistics... We conclude our study by suggesting some recommendations for introducing phrasal verbs into the teaching repertoire of English for Academic Purposes [16].</i>
--	---

Уважається, що написання в активному стані є більш зрозумілим, коротшим і легшим для сприйняття певної інформації, що дуже важливо для анотації, де потрібно ознайомити читача з результатами дослідження в межах визначеного обсягу (кількість знаків) [13].

Під час написання анотацій україномовні автори мають надати її англійський переклад, такий, який буде відповідати нормам англійської мови. Однак, аналізуючи деякі статті, ми помітили, що переклад зазвичай є дослівним, що переобтяжує текст надлишковими синтаксичними конструкціями та реченнями. Наприклад:

Стаття присвячена проблемі психолого-педагогічної готовності науково-педагогічних працівників вишів до дистанційного навчання в умовах післядипломної освіти. Розглянуто проблеми й перспективи функціонування технологій дистанційного навчання [6].	The article deals with the problem of psychological and pedagogical readiness of teaching staff of universities to distance learning in terms of postgraduate education. The problems and prospects of the functioning of distance learning technologies [6].
---	---

Прагнення авторів розташувати в перекладі кожне слово так, як воно розташоване в українському варіанті, призводить до порушення норм англійської мови й багаторазового використання прийменника *of* [5]. Так, у наведеному нижче прикладі порушено порядок слів у частині, що починається зі дієслова *analyzed*, а відсутність присудка робить із речення просто набір слів.

Висвітлюються практичні аспекти використання соціальних мереж у формуванні й розвитку громадянського суспільства, зокрема, як інструменту реалізації громадських ініціатив. Аналізується взаємодія в мережевому середовищі органів державної влади та громадськості, роль інформаційно-аналітичних структур бібліотек у цих процесах [9].	This article outlines the practical aspects of using social media in the formation and development of civil society, particularly as a tool for the implementation of public initiatives. Analyzed the interaction in a network environment of public authorities and public and role of information and analytical structures libraries in these processes [9].
---	--

Також варто пам'ятати про правильне використання в тексті статей термінології, яка прийнята в мові перекладу, адже доволі часто під час перекладу анотації в авторів виникають помилки, пов'язані саме з дослівним перекладом термінів. Наприклад:

Український термін	Дослівний переклад	Англійський відповідник
Експедиційні дослідження	<i>expeditionary researches</i>	<i>field study</i>

Наведений приклад узятो з роботи С.В. Частник та О.С. Частник [8], де дослідники аргументують те, що англійський відповідник *research* має значення «наукове вивчення загалом», а термін *study* вживається в текстах анотації та має значення «конкретного наукового дослідження». Крім того, англійські відповідники *research* і *knowledge* не мають форми множини. А також «спеціальний термін *expeditionary* використовується в словосполученні *expeditionary force* – «експедиційний корпус (колоніальних військ)» [8]. Отже, англомовний реципієнт у процесі прочитання анотації до наукової статті може не зрозуміти, що і як досліджує автор.

**Висновки.** Отже, під час написання анотації варто враховувати вимоги до тексту анотації залежно від мови написання й вимог наукового журналу. Тоді як українська анотація може мати описовий характер, англійська повинна бути чітко структурованою та логічно вибудованою. У перспективі вважаємо актуальним зіставлення окремих структурних компонентів україномовних та англомовних анотацій з метою виявлення їх подібних і відмінних рис.

#### Література:

1. Вимоги до оформлення статей. URL: [http://old.geography.lnu.edu.ua/Publik/Period/Problemy\\_girs\\_land/vymogy.pdf](http://old.geography.lnu.edu.ua/Publik/Period/Problemy_girs_land/vymogy.pdf).
2. Єрченко О.В. Структурно-композиційні та лінгвокогнітивні принципи наукової медичної статті та анотації. Львів, 2015. 269 с.
3. Житницька А.А. Анотації наукових робіт: жанрові ознаки, диференціація та комунікативно-прагматичні характеристики. *Нова філологія*. 2014. № 60. URL: [irbis-nbuv.gov.ua > irbis\\_nbuv > cgiirbis\\_64](http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_64).
4. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР ; Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1. С. 48.
5. Структурный анализ англоязычной аннотации в сопоставлении с аналогичным типом текста на русском языке. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zagolovok-i-avtorskaya-annotatsiyana-russkom-i-angliyskom-yazyke-osobennosti-i-rekomendatsii-porevodu>.
6. Увтюк Я.Л. Готовність науково-педагогічних працівників ВНЗ до дистанційного навчання як наукова проблема післядипломної освіти. URL: [http://lib.iitta.gov.ua/166109/1/katjuk\\_statyi.pdf](http://lib.iitta.gov.ua/166109/1/katjuk_statyi.pdf).
7. Холяк І.В. Культура наукової мови. Київ, 2016. URL: <http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Content.htm>.
8. Частник С.В., Частник О.С. Написання анотацій та резюме англійською мовою. 2015. URL: [http://www.ic.ac.kharkov.ua/nauk\\_rob/nauk\\_vid/nmm\\_engl\\_15.pdf](http://www.ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/nmm_engl_15.pdf).
9. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив. URL: [http://nbuvipar.gov.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrument-realizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460](http://nbuvipar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrument-realizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460).
10. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генетика наукової комунікації: монографія. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
11. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/abstract>.
12. Hornby A.S., Gatenby E.V., Wakefield H. The Advanced Learner's Dictionary of Current English. London : Oxford University Press, 1963. 1200 p.
13. Journal of English for Academic Purposes. URL: <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-english-for-academic-purposes>.
14. Longman Advanced American Dictionary. Longman, 2000. 1682 p.
15. Socio-Economic Problems and the State. URL: <https://sepd.tntu.edu.ua/index.php/forauthors/requirements-for-abstracts>.
16. Who's afraid of phrasal verbs? The use of phrasal verbs in expert academic writing in the discipline of linguistics. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1475158519301389>.
17. Yakhontova T.V. English Academic Writing. For Students and Researchers. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 218 с.

#### Bondar A., Kudriavtseva N. Cultural variation in academic discourse (based on English and Ukrainian abstracts)

**Summary.** The article explores the features of the abstracts of Ukrainian-language and English-language abstracts accompanying research articles. The annotation has the function of influencing the reader, which is explained by the author's efforts to bring the annotation as close as possible to the communicative situation. In terms of functional characteristics, annotations are divided into informative and indicative. Informative annotations cover the main results of the study and various specific parameters, while indicative annotations indicate the subject of the message in the form of a brief description, they are added to the large volume of theoretical works. We have revealed the meaning of the concept of scientific discourse and the role of abstract in it. We have defined definitions

of abstract in English and Ukrainian dictionaries. We have established that different scientific journals have their own requirements for composing abstracts. Functional characteristics of the abstracts are provided. We conclude that Ukrainian abstracts are descriptive and, unlike English abstracts, cannot exist independently of the article. When translating the syntactic structure of English sentences should be maintained and respective English-language clichés should be used instead of their Ukrainian-language counterparts. English-language authors use the Active Voice in articles, where the personal pronouns and nouns act as the subject of the sentence. The use of Passive Voice prevails in Ukrainian

articles. We have found that the use the Active Voice is more understandable to readers. In the course of the study, we also point out certain typical mistakes in translating abstracts from Ukrainian into English. When translating the abstracts, authors violates the English language norms, overloads the text with unnecessary syntactic constructions, and does not fully transmit the information. We have also established the peculiarities of the use of terminology in the texts of scientific articles which, upon literal translation, lose their semantic content.

**Key words:** abstract, academic discourse, English, Ukrainian, translation.